

СОЦІАЛЬНА І ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

*Вольська Олена Михайлівна,
д. держ. упр., доц.,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
ДВНЗ "Херсонський державний аграрний університет",
м. Херсон
ORCID 0000-0001-5047-4579*

УДК 351:354:364

doi: 10.34213/ap.20.02.25

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ЯК СКЛADOVA ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Розглянуто теоретичні засади соціальних інновацій. Наведено погляди українських і закордонних науковців на природу соціальних інновацій. Доведено, що соціальні інновації можуть мати чотири визначення: нове вирішення соціальної проблеми; інноваційний продукт, застосування якого може вплинути на вирішення соціальної проблеми; шлях розповсюдження соціальної інновації; унікальність соціальної інновації. Наведено приклади соціальних інновацій в освітню сферу. Визначено роль соціальних інновацій у державній соціальній політиці.

Ключові слова: соціальні інновації; державна соціальна політика; інноваційний процес; інноваційний продукт.

Постановка проблеми. Реалії сьогодення вимагають вирішення першорядних питань, пов'язаних з ефективним соціальним розвитком сучасної держави, який залежить від належного виконання функцій публічного управління. Основною рисою соціально-орієнтованої держави є підвищення рівню та якості життя населення, вирішення соціальних проблем, визнання громадянина найвищою соціальною цінністю. До недавнього часу підвищення рівня соціального розвитку держави розглядало тільки через перерозподіл обмежених ресурсів між соціально вразливими верствами громадян. Не застосовувались інноваційні підходи для покращення рівня життя населення. Це пояснюється тим, що сучасний вітчизняний державний соціально-економічний розвиток припускає відносно автономне існування виробничої й соціальних сфер з відведенням останній ролі надбудови над ринком. Тому соціальна сфера розглядалась як витратна, яка не може бути привабливим об'єктом інвестицій та інновацій хоча для підвищення ступені привабливості соціальної сфери достатньо удосконалити діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності (органів публічної влади) за допомогою сучасних методів та засобів.

Економічне зростання України сьогодні не зовсім інноваційне. Його джерелом, як і раніше, є не високі технології, а мінеральні корисні копалини, експортовані в розвинені країни світу. Про відставання України в технологічному розвитку від Європейських країн, а також країн Азії свідчить низька частка експорту високотехнологічних товарів у загальному обсязі експорту. Якщо в розвинутих країнах частка високотехнологічного експорту становить 19–20 % від загального обсягу експортованих товарів, то в Україні цій показник дорівнює 5,5 % [1]. Про те, що перехід на інноваційний шлях розвитку поки що має декларативний характер, свідчать два факти: рівень заробітної

плати працівників, зайнятих у сфері науки й освіти, залишається низьким не тільки в грошовому еквіваленті, але й порівняно із заробітною платою тих, чия кваліфікація не вимагає вищої освіти; якби попит на інновації з боку реального сектору економіки дійсно був високий, то оплата праці вчених була б значно вищою, а в науково-дослідницьких інститутах був би стійкий попит на робочі місця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З урахуванням викладеного можна говорити про обмеженість впровадження інновацій у різні сфери суспільного життя, хоча закордонні дослідники, такі як Д. Харіссон [2], Джеймс А. Фіс, Клод Н. Розенберг, Кріс Дейгьмаєр, Дейл Т. Міллер [3], говорять про те, що основним переходом від індустріального суспільства до економіки знань є само соціальні інновації.

За визначенням українських учених Л. Федулової, О. Якубіна, Д. Пікалюка, під цим терміном можна розуміти інновації “у гармонійний, збалансований розвиток людини і суспільства та ефективне використання людського капіталу” [4, с. 60].

Проблемою соціальних інновацій також займалися Л. Бойко-Бончук, А. А. Салтан, авторський колектив під керівництвом В. М. Гейця та ін.

Мета статті – на основі метода експертних оцінок визначити теоретичні засади соціальних інновацій та їх місце в системі державної соціальної політики.

Виклад основного матеріалу. Соціальні інновації – це нові соціальні практики, спрямовані на задоволення соціальних потреб кращими засобами, ніж існуючі у сферах освіти, охорони здоров'я, розвитку громади та ін. Це нові ідеї, метою яких є зміцнення громадянського суспільства.

Дослідники Стенфордської вищої школи бізнесу визначили, що соціальні інновації – це нові рішення, які приймаються для вирішення соціальних потреб та проблем. Вони запропонували новий підхід, який полягає у доказі унікальності цих інновацій, які виникають як результат ефективної взаємодії публічної влади, бізнесу та громадських організацій. З урахуванням цього, соціальні інновації, за їх осмисленням – це ефективний засіб вирішення соціальних проблем суспільства [3].

Вичерпне визначення поняття “соціальна інновація” наводить Л. Бойко-Бончук: соціальна інновація – це: 1) формування нових ідей, стратегій, концептів, організацій, форм організацій; 2) процес змін (ухвалення нових рішень), тривала соціальна зміна нестандартних рішень соціальної проблеми, розвитку структур, принципів, практик; 3) зміни в поведінці, преференціях людей, у процесах впливу на зміни, у регулюванні, політиці, організаційних структурах і практиках [6].

На думку науковців [7], соціальні інновації в ході своєї інституціоналізації, як правило, проходять три стадії – селекцію, адаптацію й інтеграцію.

На першій стадії здійснюється переважно неформалізований добір серед власних соціальних нововведень і запозичених культурних зразків. Ті з них, що пройшли через “суспільний фільтр”, пристосовуються на другій стадії до специфіки наявної соціальної структури, стаючи з часом її органічними компонентами. На третій стадії соціальні інновації перетворюються на традиційні для того чи іншого соціуму явища. У цьому контексті пріоритетом перспективної інвестиційної стратегії держави є проекти та програми, спрямовані на розвиток соціокультурної сфери, тобто охорони здоров'я, науки, освіти, культури, соціального забезпечення.

Але з попереднього змісту не зовсім зрозумілою є сутність соціальної інновації як процесу чи продукту? Хоча і перший і другий для отримання статусу “інноваційний” повинен мати у своїй характеристиці дві складові: Перша – новизна: хоча інновації не обов’язково мають бути оригінальними, вони повинні бути новими для користувача, контексту чи програми. Друга – покращення, удосконалення, підвищення ефективності чи результативності.

У соціальній сфері інноваціями можуть вважатися шляхи вирішення проблем бідності, але не за рахунок підвищення обсягів видобутку природних ресурсів, наприклад, буріння нафти або рибальства, а за рахунок підвищення рівню людського капіталу.

Отже, соціальні інновації можуть мати чотири складові: нове рішення соціальної проблеми; інноваційний продукт, застосування якого може вплинути на вирішення соціальної проблеми; шлях розповсюдження соціальної інновації; унікальність соціальної інновації.

Яскравим прикладом соціальних інновацій є реалізація проєктів у галузі освіти. Наприклад, проєкт “Rock Your Life! Mentoring” [8] (Німеччина) для людей з низьким рівнем освіти спрямований на розвиток їхніх знань і талантів таким чином, щоб вони могли знайти відповідну роботу. Проєкт співпрацює з декількома компаніями, які готові надати молодим людям можливість вийти на ринок праці. Ініціатива “Abuelas cuentacentos” [9] (Аргентина) акцентує увагу на проблемі підвищення якості освіти, поліпшення навичок читання і розуміння у молодших школярів через активну участь літніх людей. Проєкт допомагає також встановлення діалогу між поколіннями та дає можливість літнім людям відчувати себе потрібними суспільству.

Соціальні інновації у галузі освіти мають свої специфічні особливості:

1. Чітка спрямованість соціальних інновацій на вирішення освітніх проблем.
2. Використання міждисциплінарності і мультипроблемності при застосуванні соціальних інновацій в освіті, пов’язаних з функціонування інших соціальних сфер (науки, охорони здоров’я, соціального захист та ін.).
3. Широке використання інформаційних ресурсів.
4. Довготривалий строк здійснення інноваційного процесу.

Для ефективного існування соціальних інновацій необхідно здійснення їх управління (на рівні держави чи регіону). У зв’язку з цим слід зазначити, що при визначенні поняття “управління соціальними інноваціями” необхідно враховувати безліч підходів до управління (ситуаційний, факторний та ін. підходи). При цьому соціальну інновацію необхідно розглядати як складову державної соціальної політики.

1. Соціальна інновація, чи інноваційне спрямування соціального розвитку, – це процес реалізації в державі соціального нововведення. Це нова для певного суспільства соціальна пропозиція, новий взаємозв’язок членів суспільства. Основою соціальної інновації є не технічне нововведення, нові методи взаємодії між членами суспільства, нові критерії їх поведінки, дій, стану соціального середовища.

2. Запровадження соціальної інновації передбачає певний порядок дій, заснований на вивченні особливостей соціальної інновації як складової соціального розвитку. Якщо проаналізувати принцип дії інноватора в умовах соціальної й технологічної інновації, то стане зрозуміло, що його дії будуть визначатися специфікою соціальної інновації як складової соціального розвитку.

3. Специфіка соціальної інновації як складової соціального розвитку визначається в основному тим, що соціальне нововведення не пов’язане з технікою й технологією. Основна різниця між соціальними та технологічними інно-

ваціями полягає в нових діях інноватора, які будуються на принципово нових засадах. Ефект від технологічної інновації це перш за все підвищення продуктивності праці, то ефект від соціальних інновацій – це досягнення соціального ефекту, який трудно виміряти математично. Це перш за все зростання рівня задоволеності від соціальних благ суспільства.

4. Соціальні інновації супроводжуються низкою дій суб'єктів інноваційної діяльності, а саме:

- наявність позитивних соціальних ефектів від соціальних інновацій, які потрібно показати суспільству;
- усунення негативних ефекти від реалізації соціальних інновацій;
- аналіз правового стану інновації через визначення нормативно-правового забезпечення впровадження соціальної інновації;
- аналіз виникнення суперечок у суспільстві, викликаних появленням соціальних інновацій.

Доцільним є розгляд управління соціальними інноваціями в рамках системного підходу. Саме відповідно до зазначеного підходу при впливі на будь-який структурний елемент соціально-економічна система змінюється у всіх своїх взаємозв'язках і стає іншою цілісністю.

Державне управління соціальними новаціями являє собою взаємодію сукупності принципів, функцій і методів, що застосовуються у процесі діяльності галузей соціальної сфери та їх персоналу, наповнюються конкретними заходами, які, у свою чергу, використовують необхідні види ресурсів (матеріальні, фінансові, інформаційні) упродовж усього періоду участі в інноваційному циклі [10].

Сутність управління соціальними інноваціями супроводжується виконанням відповідних функцій управління. Це перш за все планування, організація, мотивація та контроль. Однак поява соціальних інновацій додає до процесу управління це додаткові функція такі як прогнозування, координація, регулювання, адміністрування та контролінг.

Однак до цього часу не склалося єдиної думки як щодо переліку стадій управлінського циклу інноваційної діяльності, так і кількості виділюваних функцій і ступенів їх диференціації.

У роботі [10] пропонується один із можливих варіантів класифікації функцій управління інноваційною діяльністю, який можна застосувати до процесу управління соціальними інноваціями (рисунок).

В процесі управління соціальними інноваціями необхідно розглядати сам процес управління як своєрідний алгоритм виконання всіх вищенаведених функцій управління основних та додаткових.

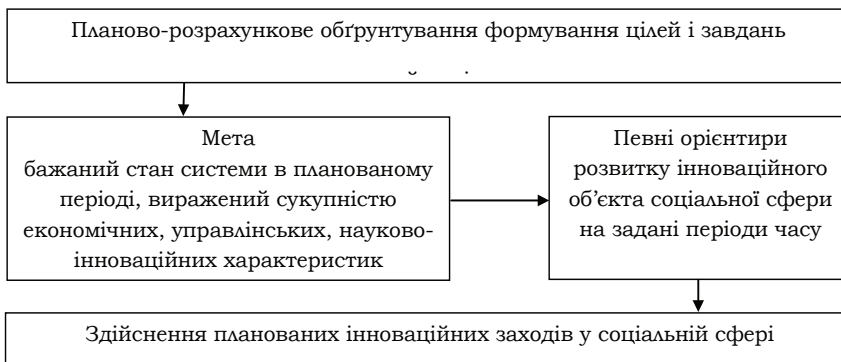

Рисунок. Процес управління соціальними інноваціями

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Процес державного управління соціальними інноваціями починається з прогнозування, до якого входять планово-розрахункове обґрунтування цілей та завдань сучасного соціального розвитку держави. У цьому випадку основною метою управління соціальними інноваціями, на наш погляд, слід розуміти бажаний стан системи соціального розвитку у найближчій перспективі, яка формується під впливом політичних, правових, організаційних, економічних та мотиваційних механізмів державного управління соціальним розвитком. Мета державної соціальної політики у цьому контексті полягає у встановленні певних орієнтирів розвитку суспільства в майбутньому.

У результаті якісне й кількісне досягнення цієї мети, з одного боку, залежить від результатів прогнозу й оцінок впливу механізмів державного управління на соціальний розвиток, а, з іншого боку, є реальною межею для впливу дієвих інноваційних заходів розвитку системи державного управління соціальною політикою. Формування конкретних цілей соціальної політики є вихідним пунктом усіх планових орієнтирів сучасних соціальних інновацій.

Перспективами подальших досліджень є підвищення ролі соціальних інновацій у регіональному розвитку в контексті сучасного процесу децентралізації публічного управління.

Список використаних джерел

1. Український експорт: крок вперед чи біг на місці? URL: <https://forumkyiv.org/uk/analytics/ukrayinskij-eksport-krok-vpered-chi-big-na-misci> (дата звернення: 11.10.2020).
2. Harrison D., Széll G., Bourque R. *Social Innovation, the Social Economy and World Economic Development*. Bern, Switzerland: Peter Lang D., 2009. Vol. 17. 469 p.
3. James A., Phills Jr., Kriss Deiglmeier, Dale T. Miller. *Rediscovering Social Innovation*. *Stanford Social Innovation Review*. Vol. 6. No. 4. 2008. URL: https://ssir.org/issue/fall_2008# (дата звернення: 16.10.2020).
4. Федулова Л. І. Соціальні інновації в системі соціально-економічних відносин. URL: kr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/07/60-74__no-3__vol-26__2008__UKR.pdf (дата звернення 16.10.2020).
5. Якубін О. Деякі теоретичні аспекти вивчення соціальних інновацій: поширення, закріплення, вимірювання. *Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право*. 2014. № 3/4 (23/24). С. 146–152.
6. Бойко-Бончук Л. В. Поняття "соціальна інновація": типи визначень, приклади застосування. *Наука та інновації*. 2009. Т. 5. № 3. С. 94–99.
7. Бестужев-Лада И. В. *Прогнозное обоснование социальных нововведений*. Москва : Наука, 1993. 233 с.
8. Über Uns. *Rock Your Life! Mentoring*. URL: <http://www.rockyourlife.de> (дата звернення 18.10.2020).
9. Abuelas cuentacuentos. *Breve Historia*. URL: <http://www.fundamgiardinelli.org/abuelascuentacuentos/> (дата звернення: 11.10.2020).
10. Ахметзянова А. Г. Особенности и роль управления инновационной деятельностью в повышении результативности развития социальной сферы. *Российское предпринимательство*. 2005. № 10 (70). С. 96–99.

Volska O. M.,

Doctor of Public Administration, Associate Professor, Professor of Public Management and Administration Department, University "Kherson State Agrarian University", Kherson
ORCID 0000-0001-5047-4579

SOCIAL INNOVATIONS AS A COMPONENT OF STATE SOCIAL POLICY

The article considers the theoretical foundations of social innovations. The views of Ukrainian and foreign scientists on the nature of social innovations are given. Social innovation is: 1) the formation of new ideas, strategies, concepts, organizations, forms of organizations; 2) the process

of change (new decisions), long-term social change of non-standard solutions to social problems, the development of structures, principles, practices; 3) changes in behavior, preferences of people, in the processes of influencing change, in regulation, policy, organizational structures and practices.

It is proved that social innovations can have four definitions: a new solution to a social problem; innovative product, the use of which can affect the solution of a social problem; the way of spreading social innovation; uniqueness of social innovation. Examples of social innovations in the educational sphere are presented. The role of social innovations in the state social policy is determined.

For the effective existence of social innovations, it is necessary to manage them. In this regard, it should be noted that when defining the concept of "management of social innovation" it is necessary to take into account many approaches to management (situational, factorial, etc. approaches). At the same time, social innovation should be considered as a component of social policy.

1. Social innovation or innovative direction of social development is the process of implementation of social innovation in the state. This is a new social offer for a certain society, a new relationship between members of society. The basis of social innovation is not technical innovations, new methods of interaction between members of society, new criteria for their behavior, actions, state of the social environment.

2. The introduction of social innovation involves a certain course of action based on the study of the features of social innovation as a component of social development. If we analyze the principle of action of the innovator in terms of social and technological innovation, it becomes clear that his actions will be determined by the specifics of social innovation as a component of social development.

3. The specificity of social innovation as a component of social development is determined mainly by the fact that social innovation is not related to technology and technology. The main difference between social and technological innovations is in the new actions of the innovator, which are based on fundamentally new principles. The effect of technological innovation is primarily to increase productivity, the effect of social innovation is to achieve a social effect that is difficult to measure mathematically. This is primarily an increase in the level of satisfaction with the social benefits of society.

4. Social innovations are accompanied by a number of actions of the subjects of innovation, namely:

- the presence of positive social effects from social innovations that need to be shown to society;
- elimination of negative effects from the implementation of social innovations;
- analysis of the legal status of innovation through the definition of regulatory and legal support for the implementation of social innovation;
- analysis of the emergence of disputes in society caused by the emergence of social innovations.

Keywords: social innovations; state social policy; innovation process; innovative product.

References

1. Ukrainskyj eksport: krok vpered chy bih na misti? URL: <https://forumkyiv.org/uk/analytics/ukrayinskij-eksport:-krok-vpered-chi-big-na-misci> [in Ukrainian].
2. Harrisson, D., Széll, G., & Bourque, R. (2009). *Social Innovation, the Social Economy and World Economic Development*. Bern, Switzerland: Peter Lang D. Vol. 17.
3. James, A., Phills, Jr., Deiglmeier, K., & Dale, T. Miller. (2008). *Rediscovering Social Innovation*. *Stanford Social Innovation Review*, Vol. 6, 4. URL: https://ssir.org/issue/fall_2008#.
4. Fedulova, L.I. (2008). *Sotsialni innovatsii v systemi sotsialno-ekonomichnykh vidnosyn*. URL: http://kr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/07/60-74__no-3__vol-26__2008__UKR.pdf [in Ukrainian].
5. Yakubin, O. (2014). *Deiaki teoretychni aspekty vyvchennia sotsialnykh innovatsij: poshyrennia, zakriplennia, vymiriuvannia*. *Visnyk NTUU "KPI". Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo*, 3/4 (23/24), 146–152 [in Ukrainian].
6. Bojko-Bonchuk, L.V. (2009). *Poniattia "sotsialna innovatsiia": typy vyznachen, pryklady zastosuvannia*. *Nauka ta innovatsii*, vol. 5, 3, 94–99 [in Ukrainian].
7. Bestuzhev-Lada. Y.V. (1993). *Prohnozne obosnovanye sotsyalnykh novovvedenyj*. Moscow: Nauka [in Russian].
8. Über Uns. Rock Your Life! Mentoring. URL: <http://www.rockyourlife.de>.
9. Abuelas cuentacuentos. Breve Historia. URL: <http://www.fundamgiardinelli.org/abuelascuentacuentos/>.
10. Akhmetzianova, A.H. (2005). *Osobennosti y rol upravleniya ynnovatsyonnoj deiatelnosti v povyshenyy rezultatyvnosti razvytiya sotsyalnoj sfery*. *Rossyjskoe predprynimatelstvo*, 10 (70), 96–99 [in Russian].

Надійшла до редакції 14.10.2020 р.